

Rondblik

Harry Potter geschaduwd

M.J.A. Zwikstra-de Weger

Schuin tegenover me in de trein zat onlangs een groepje drukke, zenuwachtige tieners van een jaar of 12/13. Het was eind augustus, en zo te horen waren ze voor het eerst op weg naar hun nieuwe school. Allemaal in een flitsende outfit, de haren stijf van de gel. Tussen hen dat ene meisje. Een heks. Ik wist niet wat ik zag! Zij was van top tot teen in het zwart gekleed: broek en laarzen, openhangend leren jack, daaronder een T-shirt waarop een grote vijfpuntige ster en de letters WICCA. Om haar middel en haar polsen banden van zwart leer en metaal. Ze had lang, sluijk, pikzwart haar, en haar ogen waren zo zwaar zwartgerand opgemaakt, dat ze heel groot leken en schuin stonden. Om het compleet te maken droeg ze lange zwarte oorhangers, en haar nagels waren zwartgelakt, lang en puntig.

Het deed me wel wat. Zo jong nog, en dan zo'n uitdagend duistere uitstraling. Zo kleeft je je niet voor niets. Krijgt zo'n kind die aandacht voor het occulte mee van thuis?

De boeken over het tovenaartje Harry Potter zouden volgens veel christenen kunnen opwekken tot een ongezonde belangstelling voor het occulte, en drempelverlagend werken. Ze worden door heel veel kinderen én volwassenen verslonden, en dat roept op zijn minst tegenstrijdige gevoelens op. Want het is toch wel bijzonder dat kinderen en tieners gefascineerd zijn door boeken van meer dan 500 of zelfs 600 bladzijden!¹ Waardoor komt nu die aantrekkingskracht? Is het de magie, of het monsterlijke, of het occulte? Zijn deze boeken sowieso occult?

Dit voorjaar verscheen een roman die werd aangekondigd als 'fantastische fictie met spanning en spirit voor oud en jong', het zou 'de christelijke tegenhanger van Harry Potter' zijn. Voor mij reden om dat boek, SCHADUWMEESTER, ook te gaan lezen.²

Om te weten waar we het over hebben, probeer ik een korte indruk te geven van deze boeken, die allereerst bedoeld zijn voor de jeugd.

Harry Potter

Van de Harry Potter serie zijn tot nu toe vijf van de zeven delen verschenen, in een miljoenenoplage over heel de wereld. De eerste delen van de serie zijn inmiddels verfilmd. In elk deel is Harry een jaar ouder en wordt zijn volgend schooljaar beschreven.

Harry groeit als een gewone jongen op bij een oom en tante. Het zijn akelige mensen met een onuitstaanbaar zontje. Harry leidt er een soort Assepoesterbestaan. Als hij 11 is, krijgt hij een oproep voor Zweinstein, de Hogeschool voor Hekserij en Hocus-Pocus. Hij komt nu pas tot de ontdekking dat er naast de wereld van de Dreuzeles, de gewone mensen, een andere wereld bestaat, die van de tovenaars en heksen. In die wereld hoort hij thuis. Tot zijn verbazing kent iedereen hem. Harry's ouders zijn gedood door een tovenaars die uit is op macht en de Duistere Zijde heeft gekozen. Maar Harry, toen nog een baby, bleek deze Voldemort te sterk. Er is zelfs een deel van Voldemorts macht op het jongetje overgegaan, en dat voelt Harry soms als het litteken op zijn voorhoofd, dat de vorm van een bliksemschicht heeft, pijn gaat doen. - Tussen haakjes: moet u onwillekeurig ook denken aan het teken dat ónze kinderen op hun voorhoofd dragen?

Sinds die dag is Voldemort spoorloos, maar altijd is er de dreiging rond zijn persoon. Eigenlijk is iedereen doodsbang voor hem. Je kunt zelfs maar beter zijn naam niet uitspreken. Hij kan terugvallen op zijn handlangers: tovenaars en heksen die ook neigen naar het kwade. Het is vanaf het begin duidelijk dat deze Heer van het Duister zal terugkomen en het op Harry gemunt heeft. De spanning of en wanneer hij zal toeslaan, speelt bijna tastbaar door al de boeken. Maar Harry heeft vrienden. Want het grootste deel van de tovenaars wil hun toverkracht voor het goede gebruiken. Het lijkt dus geen twijfel wie uiteindelijk zal/zullen winnen. Voor het echter zover is,

moeten Harry en de zijnen nog allerlei - soms gruwelijke en lugubere - avonturen beleven. Ondertussen gaat het schoolleven op de kostschool door. Met schoolvakken als Waarzeggerij, Verzorging Fabeldieren, Toverdranken, Verweer tegen Zwarte Kunsten, Gedaanteverwisselingen. Met aardige en met vervelende leraren. Met goede vrienden en met pestkoppen. Met een passie voor de Zwerkbalsport (jawel, op bezemstelen). Dat alles tegen het decor van een oud schoolgebouw waarin geesten en spoken rondwaren. Toch is de school een betrekkelijk veilige omgeving voor Harry, want hij voelt zich er thuis en de macht van professor Perkamentus, het schoolhoofd, doet niet onder voor die van Voldemort.

De schrijfster, J.K. Rowling, een Schotse alleenstaande moeder, verstaat de kunst om een spannend verhaal neer te zetten en alle lijnen steeds weer bij elkaar te laten komen. Daarbij is ze origineel, bedient ze zich van een bijzondere humor en is ze consequent in de karakterbeschrijvingen. Ze schrijft heel gedetailleerd, en dat geldt niet alleen voor de humoristische maar (helaas) ook voor de gruwelijke voorvallen. De vertaler, Wiebe Buddingh', heeft ook zijn bijdrage geleverd aan de sfeer, en zijn vertalingen van de namen zijn soms meesterlijke vondsten.

Vooraf in de eerste delen is Harry een doodgewone jongen die geniet van het schoolleven. Maar naarmate het verhaal vordert, worden de boeken niet alleen dikker, maar ook huiveringwekkender en angstaanjagender. Meestal komt de climax aan het eind, en daar wordt het verhaal dan echt behoorlijk eng. Met name deel 4 heeft bloedstollende gedeeltes en die alleen al maken het boek ongeschikt voor jonge lezers. En het is bijna onvermijdelijk dat nu ook wel afgezaagd gaat worden, wat je in de eerste delen juist als zo leuk en origineel ervoer.

Harry's wereld: slecht? occult?

Ik schreef al: ongeschikt voor jonge lezers. Minstens vanwege drie zaken. Ten eerste vanwege de vele supergriezelige en angstaanjagende situaties. Vervolgens omdat Harry geen jongetje van 11 blijft. Met opzet laat Rowling haar boekfiguren in elk deel een jaar ouder zijn. En ze gaat ervan uit dat de lezer met de hoofdpersonen meegroeit. Voor deel 4 en 5 zou je dus minstens net als Harry, Ron en Hermelien 14 of 15 moeten zijn. Maar, en dat ten derde, de boeken zijn vooral ongeschikt voor jonge kinderen, omdat ze zolang ze 10 jaar (of jonger) zijn, nog niet het nodige onderscheidingsvermogen hebben. Van pubers mag je best verwachten dat ze inzien dat Harry's wereld een andere wereld is, een fantasiewereld. Die heeft met de werkelijkheid van Gods wereld niets te maken, dat onderkennen zij heus wel.

Toch is dat iets te snel. Want zo onschuldig zijn deze boeken nou ook weer niet en wie ze gaat lezen, moet dat niet onbevangen, maar bewust kritisch doen. Het gaat mij te ver alles over één kam te scheren en ze zonder meer occult te noemen. Wat is trouwens precies occult? Dat is niet zomaar een-twee-drie te zeggen, zelfs niet als je met Deuteronomium 18:9-14 voor ogen Harry Potter tegen het licht houdt. Er zijn wél occulte elementen aan te wijzen, en ik wil er enkele noemen.

Ik denk dan aan de walgelijke scène aan het eind van deel 4, waar Voldemort in levenden lijve terugkeert. Als hij zich tot dan toe liet zien, was dat als onderdeel van een ander lichaam (van mens of dier). Dan maakte hij gebruik van die gedaante om Harry aan te vallen. Maar hier komt hij echt zelf terug: hij staat op, noem het maar gerust een reïncarnatie. Voor die opstanding heeft hij lichamen van anderen nodig, zoals de afgehakte arm van een volgeling en bloed van Harry, juist van Harry. Een vergelijking met Christus' opstanding vind ik vergezocht, de situatie is anders. Toch, al is het hier pure fantasie en hekserij (want de toverstokken komen er ook bij te pas), die gedachte komt bij je op. En de naam Voldemort (*mort*: dood) moet wel met opzet gekozen zijn.

Ander voorbeeld: in deel 5 laat Harry zich na de dood van zijn pleegvader troosten door een van de geesten die in Zweinstein rondwaren. Die vertelt dat hij na zijn leven als mens niet dood wilde, maar ervoor koos om achter te blijven in een 'bleke afspiegeling van het leven'. Tovernaars laten

‘soms een bleke schim van zichzelf achter op aarde, die ijl rondwaart op plaatsen waar zij bij leven en welzijn verbleven’.

Het kijken in de Hersenpan zou je ook als occult kunnen beschouwen. Ik zie het eerder als fantasie. Je kunt daarin iemands gedachten lezen, en tegelijk die gedachten en situaties uit het verleden meebelevan. En je kunt met je eigen toverstok jouw gedachten eruit halen, zodat de ander er niets mee kan.

In hetzelfde vijfde deel kan Harry het aanvoelen (door pijn in zijn litteken) wanneer zijn tegenstander in de buurt is. Maar het lijkt steeds meer of Voldemort zijn geest en denken bezet, want hij laat Harry zien met wat voor slechts hij bezig is. Harry gaat zich zelfs (in dromen) als bezetene gedragen. Door middel van speciale lessen Occlumentie moet Harry leren zijn geest voor zijn tegenstander af te sluiten.

Passages als deze maken dat veel christenen de boeken over vrijwel heel de linie afkeuren. Zoals Richard Abanes, die tot de conclusie komt dat ze behoorlijk goed aansluiten bij het hedendaagse occultisme. En dat kan, zo schrijft hij, een geestelijk gevaar vormen voor kinderen en tieners, of zelfs voor volwassenen die daar belangstelling voor hebben of de verleiding niet kunnen weerstaan.³ Ik vind dat jammer, want ik proef hier angst in, al (h)erken ik die drempelverlaging ook. Maar ik bekijk het liever van een andere kant. De boeken hebben wel een bepaald soort religieuze lading, om het zo maar te noemen, want ze stralen iets heidens uit. Daar ligt volgens mij een van de redenen van hun populariteit.⁴ Het gaat nog niet eens zozeer om het voorkomen van mythologische wezens, maar veel meer om heel de sfeer. De schrijfster is geïnteresseerd in volksgeloof, mythologie en hekserij en heeft zich erin verdiept. Veel van wat ze beschrijft, speelt nog steeds een rol in het moderne heidendom en de hekserij. Deze boeken sluiten aan bij hedendaags gedachtegoed als New Age en bij het totale ontkennen van God. Herkenbaar is het speuren naar het goede in de mens, de hang naar het bovennatuurlijke en het zoeken naar iets hogers. En omdat dat alles gedoemd is op niets uit te lopen, dat weet je als christen, onderga je als het ware tegelijk de leegte, het troosteloze.

In Harry Potter komt helemaal geen God voor. Er is zelfs geen sprake van een of andere hogere macht. Zelfs Voldemort - die zich dan wel graag Heer van Duister laat noemen - is een gewone tovenaars, niet eens een volbloed, want een van zijn ouders was een Dreuzel. Hij heeft zich wel veel macht toegeëigend en aangeleerd. Hij is geniaal op bepaalde gebieden. Maar hij kan absoluut niet alles. En hij is niet de enige die bijzondere gaven heeft. Die heeft Harry bijvoorbeeld ook. Een groot tovenaars kun je alleen worden door het aan te leren. Je moet niet voor niets zeven jaar lang een opleiding volgen.

Als ik moeite bij Harry Potter ervaar, komt dat vooral door het lege en troosteloze. Aan de ene kant kan ik van veel van Rowlings vondsten en humor genieten. Maar soms roept het lezen zelfs een gevoel van weerstand op. Moeten kinderen/jongeren zich dit gedachtegoed eigen maken?

Ter vergelijking: Schaduwmeester

Ook in SCHADUWMEESTER gaat het om macht en om de strijd tussen goed en kwaad. Het boek speelt in de 18^e eeuw. In een Noord-Engels kustplaatsje gebeuren er vreemde dingen. Demurral, de priester, is bezeten door macht. Hij gaat zover dat hij denkt machtiger te kunnen worden dan God. Daarvoor heeft hij de twee Keruvim nodig. Eentje heeft hij al in bezit: een prachtig gouden beeldje, dat stamt uit de tijd van Mozes en bewaard is in Ethiopië. Het heeft sterke magische kracht en daarmee veroorzaakt de priester een enorme vloedgolf. Dat velen daarbij omkomen en dat de natuur verstoord is, doet hem niets. Koste wat kost, niets en niemand ontziend gaat hij door, want hij moet en zal de andere Keruvim hebben. De mensen zijn bang voor hem en hun bijgeloof maakt hen extra angstig. Toch zijn er twee 13-jarigen, Thomas en Kate, die onder Demurrals invloed vandaan proberen te blijven. En dan is daar ook die geheimzinnige zwarte jongeman, Raphah, die lijkt te weten wat de slechte priester van plan is. Hij staat in dienst van een groot koning en heer, Riathamus. Hij zoekt zijn heer in gebed en beschikt over bovennatuurlijke

geneeskraft. Onder diens bescherming gaat Raphah met Thomas en Kate de strijd aan tegen het kwaad. Het wordt heel spannend, maar de troost en bescherming van Riathamus zijn werkelijk. Hoe sterk de kwade macht ook is, het is geen vraag wie het zal winnen. De strijd is niet tegen vlees en bloed, maar Thomas en de zijnen moeten het opnemen tegen geesten en enge wezens als Varrigal (strijders), Dunamez (boze geesten die bezit van iemands lichaam kunnen nemen), Glashan (boze geesten) en zelfs tegen Pyratheon *himself*, de grote tegenstander van Riathamus. De redding is nog niet definitief; volgens de laatste bladzijde zal Pyratheon 'het opnieuw proberen'. Dat wijst op een vervolg. Al staat het nergens in het boek, de uitgever laat weten dat er nog vier vervolgdelen komen.

Is dit nu de christelijke tegenhanger voor Harry Potter? Is het boek sowieso een christelijk verhaal? Dat vind ik een behoorlijk aanvechtbare stelling. Veel in het verhaal lijkt naar de Bijbel te verwijzen. Je herkent bijbelse termen of teksten. Behalve religieuze tendensen zit er ook een mix in van magie, folklore en (Keltische) mythologie. Daar is op zich nog niet zoveel mis mee. Maar omdat God anders beschreven wordt dan de God van de Bijbel, durf ik dit boek nog niet zomaar een christelijk boek te noemen. In Riathamus vind je een voorstelling van God, van Christus. Weliswaar is hij de koning, de beschermer in nood en de redder uit de boze macht, maar hij heeft er hulp van mensen bij nodig. En die boze macht is iets van buitenaf. Maar Koning Christus is Gods Zoon! Hij redt niet alleen uit nood, maar bovenal van zonde, die uit het mensenhart zelf voortkomt!

Het boek is populair, vooral in Engeland. Die populariteit is vooral te verklaren doordat er een actieve en positieve hogere macht in beschreven wordt. Maar de strijd tussen hem en de boze macht lijkt op een gelijke strijd. En dat is de strijd tussen goed en kwaad in de Bijbel allerminst.

Tip

Tot slot een tip, ter navolging. Vorig jaar hebben alle verenigingen in onze gemeente (van jong tot oud) ongeveer tegelijkertijd zich een of twee avonden over Harry Potter gebogen. Sommigen hadden een of meer boeken gelezen, de meesten hadden de film over deel 1 gezien. Voor de ouderen leverden de discussies verrassende gezichtspunten op. Naar de jeugd toe ging het er vooral om ze te begeleiden bij zaken als fantasie, occultisme e.d. Juist omdat je er in onze tijd niet omheen kunt - je zult maar in de trein tegenover een heks komen te zitten... - en omdat veel grenzen op dit gebied veel vager (lijken te) zijn geworden dan vroeger. Ik las ergens: je moet niet magisch denken (dat levert angst op), maar je moet gelovig denken. Dat kun je je kinderen voorlezen en leren.

Noten:

¹ De boeken over Harry Potter zijn geschreven door J.K. Rowling en uitgegeven door De Harmonie, Amsterdam. De titels van de tot nu toe verschenen delen van de zevendelige serie zijn:

1. HARRY POTTER EN DE STEEN DER WIJZEN, 228 pag.
2. HARRY POTTER EN DE GEHEIME KAMER, 254 pag.
3. HARRY POTTER EN DE GEVANGENE VAN AZKABAN, 326 pag.
4. HARRY POTTER EN DE VUURBEKER, 552 pag.
5. HARRY POTTER EN DE ORDE VAN DE FENIKS, 668 pag.

N.a.v. de eerste drie delen schreef ik al eerder in ons blad; zie NADER BEKEKEN juni 2000.

² G.P. Taylor, SCHADUWMEESTER, uitg. Librion, Sliedrecht 2004.

³ Richard Abanes, HARRY POTTER EN DE BIJBEL, Bread of life, Vlissingen 2002. Wie liever een nuchterder kijk op de wereld van Harry Potter krijgt, leze John Houghton, HARRY POTTER, EEN UITGELEZEN KANS, De Vuurbaak, Barneveld 2001.

⁴ Benoît Virole ziet in zijn boekje DE BETOVERING VAN HARRY POTTER. PSYCHOLOGIE VAN HET NIEUWE KIND, Kok, Kampen 2001, de kracht van de boeken vooral juist in de stijl, het taalgebruik en de vertelstructuur. Daar is wel wat van waar. Maar de inhoud speelt wel degelijk mee!